

СЕКЦІЯ 7

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИСТОЯННЯ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ РФ ПРАЦІВНИКАМИ ПРАВООХОРОННИХ СТРУКТУР УКРАЇНИ

УДК 159.9

Олександр Маркович БАНДУРКА,

перший віцепрезидент Національної академії правових наук України,

доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії

правових наук України, заслужений юрист України;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0240-5517>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Описано специфіку професійної діяльності поліцейських на деокупованих територіях. Наведено дані щодо військових злочинів на окупованих територіях. Показано специфіку отримання населенням деокупованих територій допомоги поліцейськими.

Ключові слова: деокуповані території, фахова юридична допомога, воєнні злочини, зниклі безвісти.

Війна, яку російська федерація веде проти України, торкнулась абсолютно всіх. Національна поліція України та інші підрозділи й органи системи МВС України роблять все можливе для забезпеченні життєдіяльності та повернення правового режиму на деокупованих територіях.

Поліція перша з адміністративних служб, яка з'являється на звільнених територіях як суб'єкт владних повноважень, тому громадяни звертаються до поліцейських як до єдиних представників влади. Найбільш поширеними є звернення до правоохоронних органів з питань жорстокого поводження, катування, сексуального насильства під час окупації.

Російські окупанти на тимчасово окупованих територіях вчинили тисячі воєнних злочинів [1]. На Київщині проводиться розслідування майже 11 тисяч воєнних злочинів, у Харківській області – 12 тисяч, на Херсонщині – 11 тисяч. У Херсоні та звільнених районах області попередньо підтверджено існування 10 катівень.

Найболючішим питанням для мешканців деокупованих територій є пошук безвісти зниклих, відновлення зв'язків із членами сім'ї та рідними. За офіційними даними МВС України, за підсумками 2023 року кількість безвісти зниклих становить близько 26 тисяч, з яких 95 % військовослужбовці та правоохоронці. Реальна кількість осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, з якими намагаються встановити зв'язки чи з'ясувати їх долю, імовірно набагато більша.

Загальна соціальна ситуація на деокупованих територіях ускладнюється наслідками активних бойових дій, які призвели до масового руйнування або пошкодження житла, відсутністю можливості працевлаштування та можливості гідно утримувати громадянами себе та свої родини, гострою потребою населення в медичній та психологічній допомозі тощо.

Не буде перебільшенням стверджувати, що на деокупованих територіях поліцейські надають не лише правову, але й психологічну допомогу і психосоціальну підтримку різним категоріям громадян. Для ефективного виконання своїх професійних обов'язків поліцейські мають бути обізнані щодо надання невідкладної психологічної допомоги, особливостей функціонування психіки і поведінки людини в екстремальних

умовах, ефективної професійної комунікації з людьми, які тривалий час перебували в ізоляції тощо.

При спілкуванні з населенням на деокупованих територіях поліцейським, крім загальних вимог щодо професійного спілкування, бажано дотримуватися ще й таких: не давати неправдивих обіцянок чи повідомляти неперевірені відомості, не перебільшувати свої знання та навички, не змушувати людину розповідати про те, що з нею сталося, не надавати оцінки переживанням людини, поважати право людини самостійно приймати рішення, уникати упереджень і забобонів, дати людині зрозуміти, що навіть якщо вона відмовляється від допомоги зараз, вона може звернутися за нею згодом [2].

Поліцейські мають враховувати у професійній діяльності те, що у цивільного населення на деокупованих територіях можуть спостерігатися реакцію нахвалт «зворотного культурного шоку», яка має такі стадії: наївність чи заперечення; розчарування або негативізм; перспектива; реорганізація [3]. У цьому процесі очікування того, що повернення до звичайного життя буде легким (стадія наївності) поступається місцем усвідомленню того, що повернення є скоріше проблематичним (стадія розчарування). Почуття перспективи (третя стадія) з'являється, коли людина починає усвідомлювати ситуацію, що склалася, перш ніж перейти до більш реалістичних цілей і очікувань, що передбачає реорганізацію ідентичності (четверта стадія) і ресоціалізацію. У разі невдалого повернення до нормального життя може відчуватися відчуження та бажання дистанціюватися (стадія відкидання).

Значним чином взаємодію поліцейських з населенням на деокупованих територіях ускладнює наявність симптомів стресових розладів. Найбільш поширеними симптомами дистресу в осіб, які пережили вплив активних бойових дій, є депресивні реакції, тривога, безсоння, нічні кошмари, ретроспекції та послаблення пам'яті, часто виникає недовіра та страх перед особами, які наділені владою. У них також можуть спостерігатися імпульсивність поведінки, роздратованість, схильність до фізичного насилля, зловживання алкоголем чи наркотиками, антисоціальна поведінка чи протиправні дії, суїцидальні думки та спроби самогубства тощо.

Найпоширенішими особливостями громадян на деокупованих територіях є ситуативна безпорадність як стан, який розвивається в конкретній ситуації як тимчасова реакція на травматичні події, які не піддаються особистісному контролю. Ситуативна безпорадність проявляється специфічними дефіцитами: когнітивним (нездатність сприймати сприятливі можливості для контрольованості результатів; труднощі навчання тому, що в аналогічній ситуації дія може виявитися цілком ефективною); емоційним (зневіра, знижена самоповага, пригнічений та депресивний стан, тривожність через відсутність результату); мотиваційним (проявляється через зменшення/відсутність спроб активного втручання в ситуацію: низькі ініціативність і наполегливість, відмова від дій), а також переноситься або поширюється, тобто генералізовується.

Поліцейський має також пам'ятати, що в нього самого при виконанні професійної діяльності при взаємодії з особами, постраждалими від воєнних дій та злочинів, можуть формуватися симптоми посттравматичного стресового розладу. Вірогідність цього збільшується при постійних обстрілах території, випадках поранення та загибелі співслужбовців, втрати близьких, надмірного навантаження тощо. Важливим є моніторинг свого психологічного статусу та своєчасне звернення по допомогу до відповідних спеціалістів.

Отже, поліція в межах своїх повноважень та можливостей надає правову допомогу потерпілим від воєнних злочинів та бере активну участь у розслідуванні воєнних злочинів російських окупантів, виконує іншу роботу з надання правової допомоги та захисту прав і свобод громадян, законних інтересів суспільства і держави. Важливим для якісного виконання професійних обов'язків поліцейськими є їх професійно-психологічна підготовка.

Список бібліографічних посилань

1. У Генпрокуратурі розповіли скільки воєнних злочинів скоїла Росія на деокупованих територіях України // МЕТА : сайт. 22.02.2023. URL: <https://news.meta.ua/uk/news/u-genprokuraturi-rozpovili-skilki-voennikh-zlochiv-skojila-rosiia-na-deokupovanikh-teritoriiakh-ukrajini-2385259/> (дата звернення: 20.02.2024).
2. Перша психологічна допомога в гострих стресових ситуаціях : навч.-практ. посіб. / за заг. ред. О. А. Моргунова ; МВС України, Харків. нац. ун-т. внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 84 с.
3. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами : метод. посіб. / О. М. Кокун, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська та ін. Київ : 7БЦ, 2023. 175 с.

Одержано 20.02.2024

УДК 159.92:352.741-029:17

Наталя Едуардівна МІЛОРАДОВА,

професор кафедри педагогіки та психології факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор психологічних наук, професор;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0716-9736>

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ УЧАСНИКАМ БОЙОВИХ ДІЙ НА ЕТАПІ ВІДНОВЛЕННЯ

Розглянуто особливості надання психологічної допомоги учасникам бойових дій з урахуванням особистісних змін військовослужбовців під впливом дії правил війни на їх поведінку та комунікацію.

Ключові слова: *психологічна допомога, учасники бойових дій, правила війни, декомпресія.*

Війна, що триває в нашій країні вже третій рік, змусила розглядати проблему надання психологічної допомоги та збереження психологічного здоров'я як учасників бойових дій так і цивільних осіб на новому рівні. Участь людини у бойових діях та знаходження у зоні їх безпосереднього ведення практично завжди супроводжується стресовою реакцією організму, з якою достатньо часто не можливо впоратись самотійно. Неотримання відповідної своєчасної та кваліфікованої психологічної допомоги може мати негативні наслідки як для людини так і для суспільства в цілому.

Переживання травмивної події може мати два аспекти. Перший – руйнівний, він знаходиться на поверхні та характеризується наявністю розладів, пов'язаних з травмуванням, і другий – «зростання», після проходження через травму спостерігаються особистісні трансформації, які змінюють якість життя людини [2]. Для подолання наслідків травмування та усвідомлення можливості подальшого зростання військовослужбовець потребує допомоги фахівців. Повертаючись до мирного життя, учасники бойових дій достатньо часто зберігають ту функціональну систему психічних реакцій, яка була сформована під впливом війни та підтримувала й забезпечувала виживання у критичних ситуаціях. Але цей комплекс адаптивних реакцій, що сформувався на війні виконує протилежну функцію у мирному житті та стає дезадаптивним. Тому повернення до мирного життя потребує певного часу та кваліфікованого супроводження.

Декомпресія – мистецтво перемикається з військового мислення на мирне. Використання такої форми психологічної реабілітації почалося наприкінці ХХ століття в Америці після війни у В'єтнамі. Через короткотривалий «психологічний карантин» проходили